

CONTRIBUȚII DOCUMENTARE LA ISTORIA PRESEI ROMÂNEȘTI DIN AUSTRO-UNGARIA (1867—1874)

Investigațiile de arhivă nu încetează să furnizeze istoriografiei noutăți informative, determinante uneori în ce privește concluziile ce trebuie să le formuleze cercetarea unui aspect esențial al mișcărilor naționale din fosta monarhie: presa angajată în activitatea națională militantă și raporturile sale cu guvernele dualiste. Noutățile informative, uneori revelatoare, cuprinse de documentele de arhivă se dovedesc a fi indispensabile fundamentării științifice a unei istorii a presei obiectivă și realistă.

Remarcat de multă vreme de cercetători¹, rolul militant al presei naționale angajate își conturează aspecte esențiale, semnificative, pe măsură ce progresează cercetările. Valențele multiple ale presei, destinația ei specifică îi conferă adesea rolul de avangardă, o postează în orice caz în primele rînduri ale mișcărilor revendicative. Mai puțin utilă ca izvor documentar, cu excepția cazurilor cînd în paginile ei apar documente propriu-zise, presa rămîne principala oglindă a cotidianului, indispensabilă pentru reconstituirea momentului politic efemer, dar care face parte integrantă din marile pendulații sociale și politice, a concepțiilor variate ce se înfruntau pe plan politic sau în sfera literară, a curentelor de idei ce-și făceau drum la diferite nivele intelectuale, și, ceea ce este și mai important, a acțiunilor de dirijare consecventă și fundamentată principal a mișcării naționale, ale cărei scopuri, mijloace, dificultăți, nuanțe, le difuzează și argumentează în interiorul corpului național. Asemenea instrumente nu puteau scăpa de suspiciunea și aversiunea guvernelor dualiste, cărora le erau vădit și în multe cazuri iremediabil potrivnice, deși nu întotdeauna în mod deschis.

Presa românească din imperiu prezintă toate caracteristicile înșirate mai sus, manifestîndu-se în forme specifice în cadrul mișcării naționale, pe care o promovează cu mijloace de o combativitate în aparență variabilă, dar mereu consecventă scopului de căpătii — emanciparea națională. Adversitatea guvernamentală s-a manifestat în funcție de gradul de periculozitate, de opoziția mai fățișă și ușor vizibilă sau mai voalată, dar de o virulență latentă, ce răzbătea uneori în prim-planul manifestărilor politico-naționale ale redacției sau colaboratorilor săi. Acțiunile punitive, natura lor, formele de manifestare, sînt în general cunoscute. Ne-am propus deci o exemplificare concretă a dedesubturilor reale ale proceselor de presă, spre exemplu, a altor mijloace folosite împotriva foilor naționale opoziționale, a desfășurării efective a acestor acțiuni, a că-

¹ Gelu Neamțu, *Procesele de presă ale ziarului „Federațiunea”, în Româniile din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar*, Cluj-Napoca, 1978, p. 180.

ror motivație răzbate fără echivoc din documente, imbogățind cu noi aspecte cunoștințele noastre despre capacitatea militantă a presei, oglindită de documentele oficiale.

Supravegherea foilor naționale opoziționale se face cu și mai multă atenție când paginile lor adăpostesc ecouri ale sentimentului de frăție și unitate ce-i lega pe românii din Austro-Ungaria cu cei din România, sau pe sîrbii din imperiu cu conaționali lor din Serbia. În acest sens, un om al guvernului îi raporta ministrului președinte Andrassy Gyula, în 9 octombrie 1867, că ziarul *Albina*, care apărea la Viena, publica cu vădită și nepermisă simpatie materiale legate de manifestări cu caracter pan-românesc ce avuseseră loc la București: „Credeți-mă Excelența voastră — îi scria el lui Andrassy —, această chestiune nu este de importanță minoră, deoarece este drept că numai încet, dar la urma urmei totuși în-continuu, acești oameni otrăvesc sufletul receptiv al tineretului cu foile lor, cu discursurile lor, cu prelegerile lor școlare, corup și fac antipatriotică o generație întreagă [...]”². Este evident că, deși în cazul în discuție informatorul guvernului pornește de la ziarul *Albina*, el nu scapă prilejul de a extinde „vinovăția” acestuia și asupra altor publicații și persoane, pe Alexandru Roman și Iosif Hodoș menționîndu-i cu nemulțumire, cu acuza că în decursul menționatei manifestări de la București atitudinea lor nu a fost conformă cu calitatea de deputat pe care o dețineau amîndoi. Ziarul *Albina*, condus de Vinčențiu Babeș, nu este singura publicație românească a cărei conduită era urmărită de cîrmuire. Chiar în adresa trimisă de la cabinetul Ministrului președinte în care se cerea, mai tîrziu, în 12 ianuarie 1872, intentarea unui proces de presă redacției sale, se punea și problema implicării revistei *Gura Satului* într-o acțiune judiciară de pedepsire³. *Gura Satului* mai face obiectul unor discuții în cadrul Consiliului de miniștri, care a avut loc în 12 noiembrie 1872, cînd s-a hotărît intentarea unei acțiuni judiciare de pedepsire pentru agitație deschisă împotriva guvernului⁴. Părerea consilierului de secție Halász, care găsisese cu această ocazie în raportul său oportun a se chema în judecată revista *Gura Satului*, nu coincidea cu aceea a procurorului regal șef Kozma Sándor care, solicitat să pornească acțiunea, îi scria în 16 noiembrie 1872 ministrului președinte că agitația republicană desfășurată de *Gura Satului* cuprinde generalități, banalități, excentrism de stil, ce trebuiesc tolerate, dar opinia lui izvorăște dintr-o mai suplă maleabilitate politică și din aceea că „S-ar găsi greu în legea maghiară argumentul juridic pentru condamnare”⁵.

Organele de presă slave, sîrbești sau muntenegrene împărtășesc, după cum spuneam mai sus, soarta ziarelor românești, poate și a altora, slovace, spre exemplu, dar care nu stau acum în atenția noastră, așa cum de multe ori redactorii lor se întilneau la închisoarea de la Vác. În 12 noiembrie 1872, același consilier ministerial, Halász Imre, înainta ministrului președinte un raport propunînd interzicerea pe teritoriul Ungariei a ziarului sîrbesc *Uiedinenie* (Unire) apărut nu demult la Belgrad, acu-

² Magyar Országos Levéltár, Miniszterelnökségi Levéltár, nr. 1744.

³ Anexa VII.

⁴ Anexa VIII.

⁵ Anexa X.

zindu-l de atitudine dușmănoasă față de statul maghiar⁶. Reiese din raport că o altă publicație sîrbească, *Iedinstvo*, fusese deja interzisă pe teritoriul Ungariei.

Procedeeul se regăsește în cazul ziarului *Albina*, după cum comune sînt acestor publicații tendințele de unitate atît de periculoase pentru statul dualist, ce răzbat în ochii autorităților din însuși titlul lor, iar în ce privește ziarul românesc, prin intermediul unui denunț. Documentele oficiale reflectă astfel similitudinea de fond și tendință a mișcării naționale românești cu cea sîrbească. Consilierul Halász se înverșunează și împotriva ziarului muntenegrean *Crnogorac*, de orientare antidualistă, care bănuia că apărea la Cattaro și nu în Cetinje, și propune să i se interzică publicarea pe teritoriul Ungariei, șarjînd deopotrivă în contra ziarului *Gura Satului*, acuzat de republicanism și atitudine antistatală⁷. Procedeele, incriminările sînt identice sau seamănă foarte mult.

Este important de subliniat, nu ca o noutate, ci ca o confirmare documentară fără echivoc, împrejurarea că, așa cum reiese mai clar în cazul revistei *Gura Satului*, procesele de presă nu erau necesarmente consecința încălcării flagrante a legii, ci erau folosite ca instrument ce trebuia să lovească cu premeditare în tendințele centrifuge, de libertate, al căror ecou se făceau aceste publicații. Urmărirea, cu ajutorul documentelor, a desfășurării mijloacelor represive în cazul unui ziar, *Albina*, de la denunț pînă la condamnarea redactorului, va limpezi și mai mult lucrurile, aducînd un spor de claritate în ce privește mecanismul ce se punea în mișcare ori de cîte ori o publicație antiguvernamentală, antidualistă, antimonarhică intra în conflict cu autoritățile.

Am văzut deja că încă în 9 octombrie 1867 un informator al guvernului denunță ziarul *Albina*, care în acea vreme apărea la Viena, pentru activitate antistatală. Nu la multă vreme, ca o consecință directă a denunțului, ministrului de interne cisleithan, contele Taaffe, i se trimite din partea autorităților pestane o adresă care însoțea un articol din *Albina* „... welcher in ausserst ungarisch-feindlicher Sprache erfasst...“⁸, cerîndu-i-se să ia măsuri împotriva ziarului. Se observă de la prima vedere importanța acordată de autorități unor asemenea cazuri, căci altfel lucrurile nu ar fi fost tratate la acest nivel, ceea ce se va întîmpla și în continuare, și nici cu o asemenea promptitudine. La Pesta se sconta pe o reacție favorabilă din partea ministrului cisleithan. Aceasta se face observată cu promptitudine, dar mult mai puțin drastic decît se spera în Ungaria. Astfel, contele Taaffe îl informează pe ministrul președinte maghiar, contele Andrassy, în 26 noiembrie 1867, că a predat cazul ziarului *Albina* ministrului de justiție⁹.

La Pesta, răspunsul omului de stat austriac nu a mulțumit, și cererea de urmărire prin lege a redacției se repetă mai insistent. De această dată intervenția este făcută pe lîngă cancelarul austriac Beust, cu învinuiri la adresa ziarului, care „... sich die feindseligsten Ausfälle gegen Ungarn erlaubt. Da nun diese Ausfälle neuerster Zeit und zwar insbesondere in den Nummern 122—129 besagten Blattes mit verdoppelten

⁶ Anexa IX.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Anexa I.

⁹ Anexa II.

Grimme erneuert werden, erlaube ich mir die Aufmerksamkeit Euer Excellenz hiemit diensthöflichst auf deren Haltung zu lenken, indem ich Euer Excellenz gleichzeitig ersuche, mich von den in dieser Beziehung ergriffenen Massregeln seiner Zeit in Kenntniss setzen zu wollen¹⁰. Nici de această dată însă rezultatul nu este cel scontat. Fie că guvernul vienez nu se simțea îndemnat să se complice în afaceri care priveau în primul rînd teritoriul transleithan, fie că la Viena domnea oricum o atmosferă mai destinsă și ceva mai multă toleranță față de organele de presă, fapt este că în 11 februarie 1868 cancelarul Beust îi scrie lui Andrassy că după opinia organelor competente vieneze nu este de așteptat o pedepsire a publicației prin intermediul justiției, cu atît mai mult cu cît tonul acesteia din ultimul timp nu ar mai fi atît de agresiv¹¹.

Fiind de cu totul altă părere și lăsate să se descurce singure, autoritățile maghiare recurg la un alt mijloc — retragerea autorizației de circulație prin poștă pe teritoriul coroanei maghiare. Procedeu fusese folosit, am văzut, și împotriva unor publicații ce nu apăreau pe teritoriul monarhiei, dar putea fi îndreptat și în alte direcții, ca în cazul de față, dată fiind delimitarea poștală operată între Ungaria și restul monarhiei după instaurarea dualismului. Prin urmare, ministrul președinte se adresează ministrului comerțului, căruia-i solicită, în 27 aprilie 1869, să retragă ziarului *Albina* autorizația de circulație poștală, dat fiind, se spune în adresă, că el nu poate fi pedepsit conform legilor maghiare, pentru că apare pe teritoriu austriac. Ziarul este acuzat și de această dată că „... agită cu patimă împotriva integrității statale...“¹².

Ca urmare încetarea apariției la Viena a ziarului *Albina* survine în 4 iulie 1869, iar în 6/18 iulie, deci foarte repede, el reappare în cea de a doua capitală a imperiului¹³. Este adevărat însă că suprimarea dreptului său de circulație prin poștă fusese deja operată înainte de 10 mai 1869, dată la care secretarul de stat Felt Imre îl informa despre aceasta pe Andrassy, conformîndu-se solicitării celui din urmă, din 27 aprilie 1869¹⁴. Momentul nu este lipsit de importanță, căci chiar dacă nici autoritățile nu ar fi considerat afacerea încheiată, dificultatea mutării unei redacții de la Viena la Budapesta, înlocuirea membrilor ei care n-o puteau urma, rezolvarea problemelor cu tipografia, alte greutăți întîlnite în noul loc de apariție puteau amenința existența însăși a publicației. *Albina* reappare însă, dar începînd din 1869 nu mai poate evita procesele de presă, care amenințau redacțiile tuturor ziarelor naționale ori consecvent opoziționale. Desfășurarea unuia dintre aceste procese intentate *Albinei* descoperă, la o cercetare atentă a documentelor, resorturile și motivația politică premeditată ce stătea la originea măsurilor punitive, luate chiar și prin justiție, împotriva multor forme de manifestare, dintre care una era presa, a tendințelor naționale centrifugale.

În 5 septembrie 1873, considerînd că ziarul *Albina* publicase în repetate rînduri materiale dușmănoase la adresa regimului dualist, Con-

¹⁰ Anexa III.

¹¹ Anexa IV.

¹² Anexa V.

¹³ G. Cipăianu, *Atitudinea antidualistă a ziarului „Albina“ (1866—1876) și măsurile represive ale autorităților austro-ungare*, în *România din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar*, p. 174.

¹⁴ Anexa VI.

siliul de miniștri hotărăște să se intenteze prin intermediul procurorului șef regal un proces de presă împotriva redactorului responsabil, care era Vincențiu Babeș, pe baza paragrafelor 9 și 10 ale articolului de lege XVIII din 1848, pentru un articol mai recent, citit în traducere în decursul ședinței¹⁵. Pentru ca procedura să fie completă, procurorul avea nevoie de o imputernicire legală din partea guvernului, care se pare că lipsea la data intentării faptice a procesului, după Consiliul de miniștri din 5 septembrie, căci în 9 septembrie 1873 funcționarul Székely Ferenc o solicita ministrului președinte, în numele procurorului regal șef, Kozma Sándor „... pentru a fi inclusă ulterior, în vederea completării reclamației”¹⁶. Însărcinarea oficială pentru intentarea procesului trimisă lui Kozma Sándor în septembrie 1873, fără a purta o dată exactă, era însoțită și de alte articole „... care pun în lumină corespunzătoare orientarea acestei gazete...”¹⁷, de unde reiese că atitudinea de fond a *Albinei* urma să fie pedepsită, nu doar încălcarea legii printr-un articol oarecare.

Avînd imputernicirea¹⁸, al cărei concept îl înaintase el însuși¹⁹, procurorul regal șef dă curs acțiunii de „pedepsire” a cărei victimă va fi ziaristul Gruia Murgu Liuba, care se autodenunțase ca autor al articolului „Cătră români din confiniul militar”, publicat în numărul 64 din 23 august/4 septembrie 1873. El a fost condamnat la 15 luni închisoare, 500 de florini amendă și suportarea tuturor cheltuielilor de judecată. La 14 mai 1874, cînd ministrul președinte era informat de toate acestea, recursul său fusese deja respins și sentința era executorie. Este semnificativ că mersul procesului și jocul circumstanțelor făcuse să fie judecat și condamnat un om în spatele căruia se ascundea, după convingerea lui Kozma Sándor, adevăratul vinovat, Vincențiu Babeș²⁰. „Nu pot propune nici încetarea acțiunii — îi raportase el ministrului președinte încă în 10 martie 1874 —, căci chiar dacă adevăratul vinovat nu poate fi pedepsit, *măcar dejucarea legii să fie pedepsită* [s.n.], mai ales că Vincențiu Babeș ar exploata în favoarea sa încetarea acțiunii”²¹. Cineva trebuia deci să fie pedepsit, dacă reputația guvernului, așa cum o indică documentele anexate, ajunsese astfel în joc.

G. CIPĂIANU

ANEXE

I

An Seine Excellenz, den Herrn Minister des Innern
Grafen Taaffe

etc. zu Wien

Euer Excellenz,

Beiliegend erlaube ich mir Nr. 107—214 der in Wien erscheinenden walachischen Zeitung „Albina“ mit dem Bemerken dienstthöflich zu übersenden, dasselbe unter Aufschrift Romanik einen auch in deutscher Übersetzung beigebo-

¹⁵ Anexa XI.

¹⁶ Anexa XII.

¹⁷ Anexa XIII.

¹⁸ Anexa XIV.

¹⁹ M.O.L., M.E.L., nr. 2306.

²⁰ Anexa XVI.

²¹ *Ibidem*.

nen Artikel enthält, welcher in ausserst ungarisch-feindlicher Sprache erfasst, den Ansichten der Regierung wohl kaum entsprechen dürfte. Indem ich mich beehre Euer Excellenz auf diesen Umstand aufmerksam zu machen, ersuche ich gleichzeitig mich von den bezüglich des befragten Blattes eventuel zu ergreifenden oder bereits ergriffenen Massregeln seinerzeit gütigst in Kenntniss setzen zu wollen.

Ofen, 19/X. 67

/Specificare:/

Pap János Boros-Jenői esperes, a Bécsben megjelenő oláh „Albina“ című lap 107—214^{ik} számát egy magyar ellenes cikkjére figyelmeztetvén a magyar/ kormányt felterjeszti.

M.O.L., M.L., K. 26, nr. 1744.

II

Ich habe die geschätzte Zuschrift Euer Excellenz vom 19. v. M. Z. 1744/M.E. in welcher Hochdieselben meine Aufmerksamkeit auf die ungünstige Haltung des in Wien erscheinenden romanischen Blattes „Albina“ lenkten, an den Herrn Justizminister als in dessen Wirkungskreis gehörig geleitet, und gebe mir die Ehre, die diesen Gegenstand betreffende Zuschrift Euer Excellenz zur gefälligen Kenntnissnahme zu übermitteln.

Wien am 26. November 1867

Taaffe

/Adresa:/

An Seine des Herrn königlich ungarischen Ministerpräsidenten etc. etc. Grafen von Andrassy Excellenz

M.O.L., M.L., K. 26, nr. 5260 ad 1744.

III

An Seine Excellenz Herrn Beust
Reichskanzler

Wien

Schon während der jüngsten Abwesenheit Euer Excellenz beehrte ich mich am 19ten October/ 1. J. Z/ah/ 1744 Seine Excellenz den Herrn Minister des Innern Gr. Taaffe, den Minister Präsident Stellvertreter Aufmerksam zu machen, daß die in Wien erscheinende walachische Zeitung „Albina“ sich die feindseligsten Ausfälle gegen Ungarn erlaubt.

Da nun diese Ausfälle neuerster Zeit und zwar insbesondere in den Nummern 122—129 besagten Blattes mit verdoppeltem Grimme erneuert werden, erlaube ich mir die Aufmerksamkeit Euer Excellenz hiemit dienstlichst auf deren Haltung zu lenken, indem ich Euer Excellenz gleichzeitig ersuche, mich von den in dieser Beziehung ergriffenen Massregeln seiner Zeit in Kenntniss setzen zu wollen.

Euer Excellenz ergebenen Diener

Ofen /XI. 67

/Specificare:/

Pap János, Boros-Jenői esperes, az „Albina“ 122—129^{ik} számában tartalmazott magyar ellenes nyilatkozata iránt tett felterjesztése.

Okolicsányi

Okolicsányi

M.O.L., M.L., K. 26, nr. 2014.

IV

Mit der geehrten Note vom 19. November v. J.Z. 2014 war es Euer Excellenz gefällig, mich auf die gegen Ungarn feindselige Haltung der Zeitschrift „Albina“, namentlich auf die heftigen Angriffe in Nro 122—129 derselben aufmerksam zu machen.

Das Justiz Ministerium, dem ich hievon Mittheilung zu machen nicht gesäumt habe, hat sich nun nach Einvernehmung der hiesigen Staats-Anwaltschaft und Oberstaats-Anwaltschaft dahin ausgesprochen, daß ihm eine strafgerichtliche Verfolgung der fraglichen Artikel deßhalb nicht angezeigt erscheine, weil nach der Ansicht der staatsanwaltschaftlichen Organe, welche auch das genannte Mi-

nisterium theilt, eine gerichtliche Verurtheilung der beteiligten Persönlichkeiten kaum zu erwarten, daher eine gerichtliche Verfolgung derselben eher geeignet wäre, das Ansehen der Regierung zu beeinträchtigen, als zu fördern.

Indem ich mich beehre, Euere Excellenz hievon in Kenntniß zu setzen, füge ich zugleich die Bemerkung bei, daß die geeigneten Vorkehrungen getroffen worden sind, damit die Haltung des genannten Blattes, welche übrigens in letzter Zeit nicht mehr so aggressiver Natur war, mit Aufmerksamkeit verfolgt und künftigen strafwürdigen Ausschreitungen desselben sogleich mit der gerichtlichen Verfolgung begegnet werde.

Wien den 11. Februar 868

Beust

/Adresa:/ Zu Seine des Herrn Königlich ungarischen Ministerpräsidenten Grafen Julius Andrassy von Csikszentkirály und Krasznahorka Excellenz.

M.O.L., M.L., K. 26, nr. 2014, ad 1744.

V*

562 szám 28/4 1869

Hivatalból

M. Kereskedelmi Miniszternek

A Bécsben „Albina“ cím alatt megjelenő román lap nem szülvén meg a magyar törvények elleni tiszteletet az ország román lakosaiban aláadni, a hazában lakó nemzetiségek közti egyetértést zavarni s az ország integritása ellen szennvedélyesen izgatni; miután e lap megjelenési helye a hazai sajtótörvények hatályán kívül áll, fölkérem Nagyméltóságodat, sziveskedjék e hirlaptól a postaszállítási és kézbesítési engedélyt elvonni és engem e célból tett intézkedéseiről értesíteni

Budán 1869 apr. 27^{én}

M.O.L., M.L., pachet III, nr. 562.

* Traducerea documentelor maghiare în limba română se va publica în ActaMN, volumul următor.

VI

661 III 562

E.i. 562

n.i. 843

Nagyméltóságú Minister Elnök Ur!

Nagyméltóságodnak f. évi april 27 én 562/M.E. sz. alatt kelt nagybecsű átirata folytán intézkedtem az iránt, hogy az „Albina“ című Bécsben megjelenő román laptól a postaszállítás jogosultsága a magyar Korona területén megvonassék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Pesten, 1869 évi május hó 10^{én}

a minister helyett

az államtitkár

Felt Imre

/Adresa:/ Nagyméltóságú csikszentkirályi és krasznahorkai Gróf Andrassy Gyula Úrnak, cs. kir. Kamarás, valóságos belső titkos tanácsos, a Szent István Király rend nagykeresztese, és magyar kir. Ministerelnöknek Budán.

M.O.L., M.L., pachet III, nr. 661 ad 562.

VII

Hivatalból

Kir. főügyész úrnak
csat. a két fordítás és
két román újság

Az „Albina“ című politikai román hírlap f.é. jan. 6-i 105 számában megjelent ily című cikk: „Futólagos tekintet a törvényszékek szervezésére Magyarországon s Erdélyben általában“, továbbá a „Gura satului“ román élclap m.é. dec. 31. 51. számában megjelent „Colindák“ című cikk ellen a megtorló eljárás azonnal megindítandó. E célból van szerencsém Címnek mindkét kérdéses cikket szorosán hű és

hitelesített fordításban azon megjegyzéssel átküldeni, miszerint ha a megtorló eljárás célszerűsége ellen komoly aggályai volnának, azokról engem hova hamarább értesíteni, ellenkező esetben a szükséges intézkedéseket rögtön megtétetni sziveskedjék. A megkivántatott meghatalmazásokat mellékelem.

II Meghatalmazás

melynek erejénél fogva a magyar kir. főügyész, mint a pesti esküdtszéki kerület közbírója, felhatalmaztatik, hogy az „Albina” című politikai lap f. é. jan. 6. 105-ik számában megjelent „Futólagos tekintet a törvényszékek szervezésére Magyarországon és Erdélyben általában” című cikk ellen sajtóvétség miatt a megtorló kérését megindíthassa.

III

mint a fentebbi felhatalmazás a veres irónnal jegyzett sorok kihagyásával, melyek helyett ez irandó: „hogy a Gura Satului című élclap m.é. dec. 31-iki 51 számában megjelent „Colindák”

12/1 [18]72

m.k. miniszterelnök

M.O.L., M.L., K. 26, nr. 79.

VIII

Kivonata

az 1872. évi. november hó 12-diki ministertanács hitelesített jegyzőkönyvének

(Kiadatott: a m.kir. ministerelnök úr részére)

2.

Halász osztálytanácsos előadja, hogy a Pesten megjelenő „Gura Satului” című román élclap egy legújabb cikkében a monarchikus államforma ellen, a köztársasági eszmék mellett nyíltan izgat, minélfogva ezen lap ellen sajtópert vél megindíthatni.

Előadó tanácsos úr véleménye helyeseltetvén, a mondott lap ellen megindítandó sajtóper végett a kir. főügyész hivatalosan felszólítandó.

Kiírta:

Reviczky Sándor

a m. ministertanács h. jegyzője.

M.O.L., M.L., K. 26, nr. 79. ad 2273.

IX

Nagyméltóságú Gróf, miniszterelnök ur!

Kegyelmes Uram!

Belgrádon rövid idővel ezelőtt egy „Ujedinyéna” (Egyesülés) című lap indult meg, mely Magyarország irányában még ellenségesebb álláspontot foglal el, mint a Magyarországból ellenséges magatartása miatt kitiltott „Iedinstvo”.

Van szerencsém idemellékelni e lap f.é. okt. 8-ki (r.n. sz.) 8-ik számát s egyúttal az e számban foglalt első cikk lényegesebb pontjainak magyar fordítását. E cikk b. *Majthényi* királyi biztos ellen van intézve s nagyon is alkalmas arra, hogy a királyi biztos sikeres működését a délmagyarországi szerb lakosság közt megnehezítse.

A mi a lap összeköttetéseit s a benne működő irodalmi erőket illeti, erre nézve, e lap rövid fennállása miatt, eddig részletesebb információkat szerezni nem sikerült. A szerkesztő neve: *M. I. Niketity*, mely név *dalmát* származásra mutat.

Bárkik álljanak egyébiránt a lap mögött, annak tartalma elég alapot nyújt arra, hogy komolyan fontolóra vétessék: vajjon nem volna-e tanácsos azt a magyar állam területéről kitiltani.

Ugyanezen alkalmat bátorkodom megragadni, hogy Excellentiád figyelmét a montenegrói *Crnogórac* című lapra irányozzam. E lap magyarelles irányát volt alkalmam ismételve megismertetni Excellentiáddal azon kivonatok közlése által, melyeket e lapból a sajtóosztály készít. Figyelmet érdemel azon körülmény, mely a lap gondos megszemlélése folytán azonnal szembe ötlük, hogy a nyomdász neve s a nyomtatás helye a lapon kitéve nincs, mi fokozza azon gyanú valószínűségét, hogy a „Crnogórac” nem Cettinjében, hanem *Cattaroban* nyomatik. Tekintve a lap ellenséges irányát, czélszerű lenne felkérni a cs. k. kormányt, hogy annak a

monarchia területén való nyomatását tovább ne tûrje. Azon esetre, ha ily lépést Excellentiád szükségesnek tartana, bátor voltam intézkedni, hogy a „Crnogórac“ jellemzõbb cikkeibõl német nyelven egy rövid összeállítás készíttessék s ez által a cs. k. kormánynak alkalom nyújtsassék arra, hogy a maga részérõl is meggyõzõdjék e lap ellenséges magatartásáról nemcsak Magyarország, hanem általában az egész monarchia irányában.

A „Crnogórac“ a montenegrói fejedelem félhivatalos lapja; szerkesztõje a fejedelem titkára.

Végül bátorokodom Excellentiád figyelmét a „Gura Satului“ címû román humoristikus lap legujabb számának magyar fordításban idemellékelt cikkére is felhívni, mely az uralkodó monarchikus államforma ellen s a köztársasági államforma mellett nyíltan izgat s ennelfogva, igénytelen nézetem szerint, a fennálló büntetõ törvényekbe ütközik.

Mély hódolatom kijelentése mellett maradok

Nagyméltóságú Miniszterelnök ur,

Budán 1872 nov. 12.

alázatos szolgálja

Halász Imre

M.O.L., M.L., K.26, nr. 79.

X

Nagyméltóságú
magyar királyi
Ministerelnök úr!

Felhivatván az iránt véleményt adni, vajjon tanácsos-e a „Gura Satului“ címû román élczlap ellen „az uralkodókról és a köztársaságról“ irt cikke miatt a bûnvádi eljárást megindítani, ann szerencsém nézeteimet a következõkben hódolatteljesen elõterjeszteni, annak elõre bocsátásával, hogy ámbár a hozzám intézett felhívásban csak a politikai szempont van felemlítve, mégis szükségesnek ismerem a kérdéss jogi oldalát szintén, mint különösen hatáskörömbe esõt kifejteni.

A cikknek tartalmát egy rakás általános közhely képezi a félreértett republicanismus jargonján. A republicanismusnak épen úgy meg vannak a francia forradalom óta hangzatos de zavaros, mindenre kiterjeszkedõ de épen azért semmitmondó jelszavai, mint a liberalismusnak. A tudatlanság, a félreértés, a miveletlenség ezen hangzatos frazisokon rágódik a nélkül, hogy mélyebben megértené ezen jelszavakat, hogy mélyebb hatásra számítana és ilyet elõidézni képes is volna. Ezen tudatlanság irányában *egyebütt* is felhagytak a sajtóperek alkalmazásával, a hol nem létezik oly nagy terjedelmû sajtószabadság, mint a minõ nálunk az 1848: 18 tcz.ben van körülírva. Meggyõzõdtek arról, hogy ezen badarságok bírói üldözése csak növeli fontosságukat, és megfosztja azokat azon bohócszerûségtõl, melyet különben az értelmesekek rajta észlelnek. A míg eme frazisok „a zsarnokokról, a népek békéirõl, a felséges néprõl, a szabad vallásról és a köztársaságról“ ezen közhelyi ömlengések körében mozognak, a míg oly távol vannak attól, hogy benyomást gyakoroljanak és határozólag befolyjanak a gondolatokba és tettekbe, a míg úgy szólván a legprimitivabb stygyakorlat határán túl nem terjeszkednek: addig politikai szempontból ezen sületlenségek megtûrését, és minden sajtóperbeli üldözéstõl való tartózkodást a magam részérõl teljesen indokoltnak tartom.

De jogi szempontból is nehezen találnék támaszt az 1848-diki sajtótörvényben arra nézve hogy a velem közlött cikkekbek foglalt helyeket sajtóvétségnek minõsítsem. A cikkben ugyanis *általános* támadások intézvék a monarchia és a fejedelem ellen, már pedig sajtótörvényünk ezen általános megtámadást, mely magában véve a discussió természetével bir nem minõsíti vétségnek. Az idézett tcz. 6 és 7 §§ai ugyanis sajtóvétségnek minõsíti „az alkotmány erõszakos megváltoztatására“ irányuló lázítást és a felség személyének „sérthetelenségét“, de ezen lázításnak, ezen felségsértésnek, a magyar alkotmány, a magyar király ellen kell intézve lenni. A velem közlött cikkben ily határozott vonatkozás Magyarországra nem található és így általános nézetei az alkotmányról és a királyokról, ezen theoreticus discussiója a különbözõ alkotmányoknak nehezen vonható sajtótörvényünk rendelkezése alá.

Mély tisztelettel maradván

Pesten 1872 november 16

Nagyméltóságodnak
alázatos szolgálja
Kozma Sándor
királyi fõügyész

M.O.L., M.L., K.26, nr. 2133.

XI

Kivonata

az 1873. évi szeptember hó 5.iki ministertanács hitelesített
jegyzőkönyvének,

(Kiadatott: a m. kir. ministerelnök úr részére).

2.

Ministerelnök úr szóba hozta, hogy a Budapesten megjelenő „Albina” című román politikai lapban ismételve a legtúlzóbb modorban irtógató cikkek jelentek meg, melyeknek nyilvánvaló célja: a határőrvidéki román lakosságnál a kormány és nemzet ellen gyűlöletet szítani és őket arra bírni, hogy a magyar országgyűlésbe túlzott nemzetiségű színezetű képviselőket válasszanak. Mutatványkép ministerelnök úr felolvasta a f. évi aug. 23./sept. 4ki számban „A katonai végvidéki románokhoz” felirat alatt megjelent cikket.

A ministeri értekezlet a felolvasott cikkben az 1848: t.c.z. 9 és 10 §§-ban foglalt sajtóvétség tényálladékát látván, elhatározta hogy a kérdéses lap szerkesztője ellen a kir. főügyész útján a sajtóper inditassék meg.

Kiírta

Tarkovich

a m. ministertanács h. jegyzője.

M.O.L., M.L., K.26, ad. 2273.

XII

Nagyméltóságú magyar királyi
Ministerelnök Úr!

Vonatkozással Nagyméltóságodnak f. évi szeptember hó 6án 2273/M.E. szám alatt kelt rendeletére, van szerencsém mély tisztelettel azon kérelmemet előterjeszteni, hogy az „Albina” nevű politikai lap ellen, 64-ik számában foglalt, a „katonai végvidéki románokhoz” intézett felhívás miatt, az 1848: XVIII t. cz. 9 és 10 §§ai alapján indítandó sajtóperben megkívántató törvényes meghatalmazást a .|. alatt hódolatteljesen csatolt szövegében, a panaszbjelentéshez való pótlólagos csatolása végett, mielőbb megküldeni méltóztassék.

Budapest 1873 évi Szeptember 9én.

Nagyméltóságodnak

alázatos szolgálja

a kir. főügyész nevében

Dr. Székely Ferenc

M.O.L., M.L., K.26, nr. 11290.

XIII

Az „Albina” című Budapesten megjelenő román politikai lap ellen indítandó sajtóper tárgyában a f. évi szeptember hó 5.én tartott ministertanácsi határozat folytán.

Kozma Sándor kir. főügyész úrnak.

Miután a Budapesten megjelenő „Albina” című román politikai lapnak f. évi szeptember 4.ikén megjelent 64.ik számában „A katonai végvidéki románokhoz” felirattal közzétett cikke az 1848: XVIII. t.c.z. 9. és 10. §§-aiban foglalt, a közbéke és rend erőszakos megzavarására, az országban lakó nemzetiségek közt gyűlölet szítására, illetőleg a közhatóságok rágalmozására irányzott büntény álladékát látszik képezni, a f. hó 5.én tartott ministeri értekezlet elhatározta, miszerint a mondott lap szerkesztője sajtóperbe fogassék.

Midőn ennek folytán a kérdéses cikket hitelesített magyar fordításban, valamint több korábban megjelent cikkeket, melyek e lap irányára kellő világot vetnek, .|. alatt mellékelve átküldeném, fölhívom s megbízom Mgdat, hogy az „Albina” lap 64.ik számában megjelent ezen cikk miatt a sajtóügyi eljárást az idézett §§ok alapján indítsa meg, s az illető felelős személy megfenyítését szorgalmazza.

Budapest 1873/IX

Tarkovich

M.O.L., M.L., K.26, pachet XII, nr. 2273.

XIV

Meghatalmazás.

Kozma Sándor kir. főügyész úr, mint sajtóügyi közzéadó, a magyar kir. ministertanácsnak f. évi szeptember hó 5-én az 1848: XVIII t.cz. 19 §a értelmében hozott határozatánál fogva felhatalmaztatik, hogy a Budapesten román nyelven megjelenő „Albina“ című politikai lapnak f. évi szeptember 4-én megjelent 64ik számában „A katonai végvidéki románokhoz“ felirattal közzé tett cikke miatt az 1848: XVIII. t.cz. 9 és 10 §jai alapján a megtorló keresetet indítsa meg.

Budapesten 1873 évi szeptember hó

ministerelnök.

M.O.L., M.L., K.26, pachet XII, ad 2273.

XV

Nagyméltóságú magy. kir.
Ministerelnök úr!

Vonatkozással a Nagyméltóságodnak f. évi szeptember 6^{án} 2273 sz. a. és f. évi szeptember hó 12^{én} 2306 sz.a. kelt nagybecsű rendeleteire van szerencsém az „Albina“ című politikai lap f. évi 64. számában közölt cikk miatti sajtóper tárgyában mély tisztelettel a következőket előterjeszteni.

Nagyméltóságodnak meghagyása folytán, mihelyt kezemhez vettem f. évi szeptember 14-én azon meghatalmazást, mely a törvény értelmében az érintett sajtóper megindítására megkivántatik, panaszbejelentésemet az „Albina“ rágalmozó és izgató cikke miatt azonnal megtettem, úgy hogy az még ugyanaz nap a vizsgáló bíró kezében volt, és egy nappal később, vagyis szeptember 15-én iktattatott. A vizsgáló bírót személyesen szóbelileg is gyors eljárásra híván fel az utóbbi a vizsgálatot szeptember 16-án megindította. E végből kötelességévé tette a lap szerkesztőjének, hogy a névtelen cikk szerzőjét nyolc nap alatt nevezze meg. Babes Vincze, az „Albina“ szerkesztője f. évi október 9-én írásban a vizsgáló bíróhoz fordulván a szerző megnevezését illetőleg nyolcz napi halasztást kért. A nyolcz napi határidő eltelvén, újabb sürgetések után a nevezett szerkesztő f. évi október hó 29-én kelt nyilatkozatában kijelentette, hogy a felelősséget, mint az „Albina“ szerkesztője magára vállalja. Ezen nyilatkozat folytán a szerkesztő ellen a törvény értelmében a vizsgálat volt megindítandó, mi végből a vizsgáló bíró őt f. évi november hó 11-ére maga elé idézte. A szerkesztő azonban ezen idézésre nem jelent meg, hanem egy írásbeli nyilatkozat által igyekezett magát újabban is kihúzni a törvény alól. Végre újabb idézése után f. évi november 19-én megjelent a szerkesztő a vizsgáló bíró előtt és minthogy időközben képviselőnek választott mentelmi jogára hivatkozott.

Ezen körülményekről a vizsgáló bíró által f.évi november 23-án értesülvén azonnal a t. képviselőházhoz fordultam azon kérelemmel, hogy Babes Vincze ellen, az érintett sajtóvétségek miatt a törvényes vizsgálatot és további eljárást engedélyezze.

Midőn az ügynek állásáról Nagyméltóságodnak hódolatteljesen jelentést tennék, mély tisztelettel megjegyzem, hogy a nevezett szerkesztő eljárásában félreismertetlen azon törekvés, miszerint az elkövetett sajtóvétségek miatti megtorló eljárást lehetőleg késleltesse és megjegyezni azt, hogy az 1867k évi május 17diki igazságügy ministeri rendelet a sajtóvétségek kívüli eljárás tárgyában sem engem mint közzéadót, sem a vizsgálóbírót nem ruhazza fel oly jogkörrel, mellyel ezen huzavona meggátolható lett volna.

Fogadja Nagyméltóságod legmélyebb tiszteletem nyilvánítását.

Budapesten, 1873 december 2-án.

Nagyméltóságodnak,
alázatos szolgálója,
Kozma Sándor
királyi főügyész.

M.O.L., M.L., K.26, nr. 2273.

XVI

Nagyméltóságú
m.k. Ministerelnök Úr!

Kapcsolatban m.é. deczember hó 2án ad 14672 sz. a. kelt hódolatteljes felterjesztéssel van szerencsém az „Albina“ m.é. 64ik számában közlött cikk miatti sajtóper jelen állásáról, a vizsgálat befejeztével, mély tisztelettel a következő jelentést előterjeszteni.

A sajtóügyi vizsgáló bíró által m.é. november hó 23án értesülvén, hogy Babes Vincze, az Albina szerkesztője, kihallgatására alkalmával képviselői immunitására hivatkozva, további kihallgatását ellenezte, ugyanaz nap beadtam a képviselőházhoz a nevezett képviselő ellen az 1848: 18 t.cz. 9. 10 §§ ai alapján emelendő vád és további eljárás engedélyezése iránti kérvényemet. A képviselő ház ezen kérvényemet f.é. január 26án 2878 sz.a. hozott határozatával elintéztvén a további bírói eljárást megengedte. A határozat f.é. február hó 3án kézbesítettvén, a további eljárás iránt indítványt tettem. Az ennek következtében megidézett Babes Vincze f.é. február hó 16án kihallgatott. Mig azonban a nevezett egyén további beadványaiban a vizsgáló bíró előtt kijelentette, hogy a *czikk eredeti szerzője az ország déli részeiben lakik és oly személy, melyet mielőtt megnevezhetne, kötelességének tartja erről értesíteni*, majd ismét kijelentette, hogy a *felelőséget a czikk miatt magára vállalja*, majd ismét *hogy a czikk szerzőit állásuknál fogva meg nem nevezheti*, most ettől egészen eltérő vallomást tett. Kijelentette ugyanis, hogy a czikk távollétében tétetett közzé és hogy hazaérkeztekor arról értesült, hogy az „*az alólróli*“ adatok szerint állítottat össze és a lap segédszerkesztője Liuba Gruia tette közzé, kívánta továbbá Gruia Liuba kihallgatását, mint a ki a szerző iránt felvilágosítást adhat. Ezen kihallgatást megelőzőleg, bizonyos Liuba Gruia ügyvédől egy beadvány érkezett hozzám, melyben magát feljelentvén előadja, hogy Babes Vincze távollétében ő volt az Albina szerkesztője és ő tette a cikket közzé. Ezen beadványt figyelembe nem vettem, minthogy az 1848: 18. t. cz. 13 és 33. §§ ai értelmében a nevezett egyén, a ki a lapnak nem volt bejelentett szerkesztője, felelőséggel nem tartozott. Gruia Lluha azonban látva, hogy ily úton nem sikerül Babes Vinczéről elhárítani a felelőséget és hogy beadványát mind én, mind a vizsgáló bíró figyelmen kívül hagyta f.é. február 18án egy újabb beadványában magát határozottan a czikk szerzőjének vallotta, és így az 1848: 18. t. cz. 13 §a értelmében Babes Vincze ellenében a további törvényes üldözést lehetlenné tette. Az újabb beadvány ellentmondásban áll ugyan az előbbi beadvánnyal, melyben magát mint szerkesztőt kéri feleletre vonatni, ellentmondásban áll Babes Vincze fenti nyilatkozataival, és így ezen ellentmondásokra nézve mindkét fél újabban kihallgatott. Most már Babes Vincze is, Gruia Liuba is úgy adják elő a szerzőség kérdését, hogy az ellentmondást formailag megszüntetik. De senkinek sem lehet kétsége az iránt, hogy valamint Babes Vincze a vizsgálat első stadiumában nyilatkozataival csak halasztani akarta az ügy tárgyalását, úgy most miután végre az országgyűlés engedélye is megadatott, Gruia Liuba szereplése nem egyéb mint a törvény újabb kijátszása, hogy a valósággal felelős Babes Vincze helyét egy „Strohmann“ foglalja el.

De valamint előbb nem állott módomban Babes Vincze huzavonáját meggátolni, úgy most sem nyújt a törvény arra támpontot, hogy ezen újabb sakkvonását, mely által a törvény alól kibuvik, megakadályozzam. A törvény szerint első sorban a szerző vonandó felelőségre és a szerző Gruia Liuba személyében jelentkezik. Azt bizonyítani, hogy ő nem a szerző nem áll módomban, mert ő minden bizonyítást meghiúsít.

Lehetne ugyan a vádat Babes Vincze előbbi nyilatkozataira alapítani és a keresetet ellene támasztani, de attól kell tartani, hogy ő az actorátus eilen kifogást fog használni és akkor ismerve bíróságaink politikai perekben követett enyhe eljárását a kereset leszállítását előre látom. Ha pedig a kereshetőséget nem támadja meg és az esküdtszéki tárgyalás meg is tartatik, kétségkívül Gruia Liubát mint tanut fogja megidézteni és ennek abbéli vallomása folytán; hogy ő a czikk szerzője, az esküdteinktől marasztaló verdiktet nem várhatok.

Ily körülmények között nincs más mód, minthogy, elfogadva a helyzetet, melyet Babes Vincze a törvény hiányainál fogva teremtett, a keresetet Liuba Gruia ellen indítsam, bárha tudom, hogy elmarasztalása nem azt sújtja, a ki felelőséggel tartozik, hanem azt, a ki a felelős személy büntetését önként magára vállalta.

A kereset elejtését nem hozhatom javaslatba, mert ha már a valósággal vétkes egyén nem is vonható büntetés alá, legalább a kijátszás legyen megtorolva

és mert Babes Vincze kétségen kívül még a kereset elejtését is a maga részére aknázná ki. Mindenesetre szükségesnek tartanám azonban Babes Vincze ezen magatartását a nyilvánosságra hozni, hogy így legalább erkölcsileg sulytassék képviselőkhöz nem méltó magatartása miatt.

Ezekben hódolatteljesen előadván felfogásomat, az összes iratok csatolása mellett Excellentiád utasítását bátor vagyok kikérni.

Fogadja Nagyméltóságod legmélyebb tiszteletem nyilvánítását.
Budapesten, 1874. márczius 10-én.

Nagyméltóságodnak,
alázatos szolgálója,
Kozma Sándor
királyi főügyész.

M.O.L., M.L., K.26, nr. 624.

XVII

Kozma kir. főügyésznek.

Az „Albina“ című lap múlt évi 64.ik számában megjelent czikk miatt megindított sajtóeljárás tárgyában f. hó 10.én 3286 sz. alatt kelt jelentésének tartalmából sajnosan meg kell győződnöm arról: a kereset Babes Vincze ellen, ámbár a valódi bűnösnek ő látszik lenni, a per meg nem indítható, mert a kereset tárgyát képező czikk szerzőjéül Liuba Gruia vallotta magát, s hogy ennél fogva nem marad egyéb hátra, mint az utóbbit fogni vád alá.

Ami azon javaslatát illeti, hogy Babesnek az elővizsgálat alatt tanúsított magatartása nyilvánosságra hozassék: e tekintetben teljesen Mgd. belátására bízom, hogy amennyiben ezt kívánatosnak tartaná — az e részben szükséges lépéseket megtegye, ha egyébiránt Mgd. ezen ügyben a miniszteri sajtóosztály közreműködését is igénybe venni kívánná — sziveskedjék magát evégből annak vezetőjével Berczik Árpád m. titkárral v. u. érintkezésbe tenni.

Budapesten, 874 III

Tarkovich

M.O.L., M.L., K.26, nr. 624.

XVIII

Nagyméltóságú m.k.
Minister-Elnök ur,
Kegyelmes uram!

Vonatkozással f. évi márczius 16án 624. M.E. sz. a. kelt meghagyása folytán mély tisztelettel jelentem, hogy Liuba Gruia ügyvéd, mint az „Albina“ múlt évi 64 számában megjelent czikk szerzője ellen, a pesti kir. esküdtszéki bíróság előtt vádat emelvén, a vádlott a f. évi ápril 16án megtartott nyilvános tárgyalás alapján a lázítás és a m.k. kormány elleni rágalmazás kettős sajtóvétségében vétkesnek találtatott és e miatt 15 havi fogság kiszenvetésére, 500 frtnyi. pénzbírság fizetésére és az összes perköltségek viselésére ítéltetett. Ezen ítélet, miután a vádlott által közbevetetett semmiségi panasz a m.k. Curia, mint semmitőszék f. évi május 5én 7066 sz.a. kelt határozatában visszautasított, jogerőre emelkedett és már most foganatosíttatni fog.

Fogadja Nagyméltóságod legmélyebb tiszteletem nyilvánítását.

Budapest, 1874. május 14^{én}.

Excellentiádnak,
alázatos szolgálója,
a királyi főügyész nevében
Rozgonyi Bertalan m.p.

M.O.L., M.L., nr. 1152, ad 624.